

Hoofdstuk 1

Van Malja was alleen de baklava nog over.

Niemand wist wat het was, maar lekker was het wel.

Honderd walnoten (wel duur natuurlijk, maar niets aan te doen, feest is feest) door de vleesmolen draaien. Een loodzwaar ijzeren geval, het laat een verraderlijke inkeping in het krukje achter, het handvat draait met een roofzuchtig gegrom rond, dat je tot in je schouder voelt. Als je van vlees gehakt draait, moet je het ding minstens drie keer helemaal schoonmaken. De pezen die om de foltermessen gaan zitten. Maar noten gaat goed. Snel.

Tweeënhalve caloriebol voor negen kopeken.

Tanig, bijna vierkant, op elkaar geplakte lagen met lekker dikke heupen. Een donkerbruin gelakt ruggetje. Die van tien kopeken zijn met rozijnen. De overbodige halve in je mond, maar niet alles tegelijk, en liefkozend, telkens een muizenhapje. Sommige mensen hebben er graag nog slagroom bij, maar dat is echt te veel van het goede. Dodelijk voor je vaten. Poes komt de keuken binnen, boordevol eigen verslavingen (groene erwten, kamillethee, één keer dronk ze stiekem een borrelglasje portwijn, de ochtend daarop was verschrikkelijk). Als ze rozijnen ruikt, begint ze veeleisend te brullen, als een opposant op het Bolotnajaplein. Dan moet je delen, maar dat is niet erg, zonder rozijnen zijn die caloriebollen nog lekkerder. Tegenwoordig maken ze die niet meer, en dat is jammer. En poes is allang dood.

Van die bolletjes moet je je handen afvegen, daarom is het zaak dat ze van de dag daarvoor zijn, een ietsje droog

geworden. Nog belangrijker is het om ze niet eerst te vergeten en ze dan de volgende morgen meteen weg te slobberen met een kopje thee. Daarom moeten ze in de broodtrommel, ver, ver uit het zicht van de zonde. Vraatzucht, ontucht, geldzucht, woede, verdriet, neerslachtigheid, ijdelheid, hoogmoed. Kerkvader Ignati Brjantsjaninov. Een rinkelend schild en het zwaard van de heiligheid. Vergeef mij, Heer, want ik ben een worm, ik ben een dier, en geen mens, de vrucht van andere mensen. Aangenaam kennis te maken. Insgelijks. Trouwens, protestanten vervangen neerslachtigheid door luiheid, en dat verklaart veel. Heel veel. Want een christen die niet bij de pakken mag neerzitten, is geen broeder van de christen die niet in ledigheid mag rondlopen. En in naam daarvan zijn legio mensen onthalsd, gemarteld, vermoord.

Amen.

Natuurlijk zijn die bolletjes denkbeeldig. Een allerlaatste verzinsel. Vreemde krabbels bij een door en door canonieke tekst. Aantekeningen in de kantlijn. Oorspronkelijk waren er alleen honing, walnoten, anijs. Nootmuskaat. De bolletjes zwierven rond in ballingschap, en dan geen bolletjes, natuurlijk, maar brood. Eeuwige armoe. Een in het DNA verankerde angst voor honger. De supermarkten van het Middellandse Zeegebied liggen nog steeds vol met beschuit in allerlei soorten en maten. Zuinige boeren. We eten alles schoon op, we vegen zelfs de kleinste kruimeltjes in de knoestige hand. En zij waren echte vluchtelingen, zonder de geringste hoop op bijstand. Wat nu bolletjes? Ze stopten alle etensresten die ze konden lospeuteren of opduikelen in de vulling. Ze verheugden zich op de komende feestdag. Ze waren aan het koken. Ze waren opgewonden.

Had mama bedacht om die bolletjes toe te voegen? Mama's moeder misschien? Heeft ze dat gezegd? Weet je dat nog?

Ze kijkt opzij. Zegt niets. Weer niet.

Goed dan. Dan maar rozenjam.

Ooit was daar helemaal niet aan te komen. Alleen als je familie uit het zuiden nam, je bloed en je zenuwen liet verpesten door die drukke bedoening, die eeuwige, afmattende ruzies, die jubelkreten, die onverwachtse bezoeken met de hele misjpoche of het hele bergdorp (op maandag, onaangekondigd, om half zeven 's morgens). Onze Zjoezjoenotsjka is getrouwd, herinner je je Zjoezjoena nog? Weet ik niet meer en wil ik ook niets meer van weten! Maar uit de meegenomen kleren, uit berstensvolle koffers komt met liefdevol geprevel het gekoesterde potje tevoorschijn. Met suiker ingewreven rozenblaadjes. Glad en bijtend bitter. De smaak en geur van een vrouw. Maar kon dat dan niet gewoon met de post, godnogantoe?!

Van rozenjam heb je maar een eetlepel nodig, niet meer, want ...

Verdomme, de telefoon.

Ja, goedmorgen. Nee, dat hebt u helemaal mis. In uw geval is drie miljoen munteenheden meer op zijn plaats, geen anderhalf. Hebt u niet? Dan wordt het dus twee keer anderhalf. U weet zelf wel waarheen. Ik leef met u mee.

Ja. Tot ziens.

Rozen, dus. Ik moet meteen bekennen dat ik helemaal geen zuidelijk bloed of familie heb. Ik ben zó Russisch, gewoon niet mooi meer. Zuivere alcohol, helemaal nergens voor te gebruiken. Zelfs niet om te desinfecteren. Om het te drinken of een wond mee te bewerken moet je het aanlengen met levend water. Anders verbrand je alles naar de verdommenis. In zijn hypostase van zesennegentig procent is alcohol alleen maar geschikt om mee te steriliseren.

Het is niet fijn om te beseffen dat je steriel bent. Het is überhaupt niet fijn om jezelf te beseffen. Maar een druppeltje ander bloed had mijn leven een heel andere betekenis gegeven. Maar niks, hoor.

Mag ik mijzelf voorstellen, Ogarjov Ivan Sergejevitsj.

Nee, geen familie van die ene en geen kameraad van die andere.

Ivan Sergejevitsj, ook alleen maar een loze reminiscentie.

Ik ben arts.

Gewoon arts.

* * *

Ze doen ook wel kersen in de baklava. Of liever, kersenconfituur, en ook geen gewone, maar zonder pit en zonder siroop, zo goed als droge, donkere, gladde vruchten, tot aan de nok in een literpot. Stijf tegen elkaar. De pitten zijn met een haarspeld verwijderd. Weet u nog dat we die hadden? In de Engelse letter U gebogen, licht golvend, met een piepklein balletje op de scherpe punten – om de dunne huid niet te verwonden. Je ellebogen omhoog, de snelle bewegingen van je blinde vingers die in je nek een knoop aanbrengen, je gebogen hoofd, als een vogeltje. De vlecht. De scheiding. De slagen op het lage, lieve voorhoofd, en van achter, in je nek. De snelle, onverstaanbare vraag tussen je lachende, tussen je tanden geklemde haarspelden door. Alleen de vrouw op wie je verliefd bent, is mooier dan de vrouw die haar haar doet. Wat zonde dat ze hun haar nu allemaal kort hebben, de stomme trutten.

Malja had lang haar. Heel Malja was iets van het verleden.

Kersen ontpitten was een tijdrovend werkje, je kon dat beter samen doen, of zelfs met z'n drieën; en evengoed zat je dan nog tot je oren onder, dat sap kreeg je er naderhand met niets meer uit, wegwezen, niet eindeloos vrouwen voor de voeten lopen, je bent toch een jongen, hoezo nergens mee, lieverd, als het er heel makkelijk uit gaat? Nou ja, je weet, een half theelepeltje citroensap ...

Ik dwaal rond, telkens omkijkend en opzettelijk sloffend, met mijn sandalen zand, droge naalden, plakkerige onzichtbare fantomen van toekomstige bruine ringboleten scheppend

– andermans datsjā even buiten Moskou, de broze houten dakspant van een voorbije kindertijd.

Ik ben een jongen. Ik word weggejaagd. Afgewezen.

Ik begrijp al wel dat het een tragedie is, maar kan nog niet vermoeden dat het altijd zo zal blijven.

De van hun ingewand ontdane kersen gaan in een grote, koperen steelpan, met een houten handvat, en worden gekookt op een manier die nieuw is voor Agafja Michajlovna, zonder toevoeging van water. Weet u nog, in *Anna Karenina*? Ach nee, hoe zou u dat nog kunnen weten ... Een gezelschap vrouwen op het terras, het naaien van omslaghemdjes, het breien van bakerdoeken. De zwangere Kitty. Anke-taart. Citroen, roomboter, haat – zo uit de kelder, zo koud mogelijk. Zou de arme Nikolaj Bogdanovitsj Anke, die schat van een dokter, professor aan de universiteit van Moskou, leerstoel farmacologie, interne geneeskunde en toxicologie, geheimraad, geb. in Moskou, in een koopmansgezin, op 6 december 1803, overl. aldaar, op 17 december 1872, weten dat de taart naar zijn recept zo'n waanzinnige furore zou maken? Ljoebov Aleksandrovna, van haar meisjesnaam – o, de muziek van die clandestiene hartstocht! – Islavina, na haar trouwen – o, dat hardvochtige proza van het huwelijk! – Bers. De allerdierbaarste en eeuwig zwangere echtgenote van Andrej Jevstafjevitsj Bers, eveneens arts.

Collega's. Giftige broederschap.

Uw gezichtspunt kan de toets der kritiek op geen enkele manier doorstaan, lieve man. Uw praktijk is een nagel aan mijn doodkist. Uw succes is het resultaat van de betreurenswaardige domheid van het publiek, dat het kostbaarste wat we hebben, onze eigen gezondheid, aan onwetende charlatans toevertrouwt. U bent een belabberd diagnosticus. Maar als het uw beurt wordt om te sterven, kleine slokjes (voor, na en in plaats van voedsel) van uw eigen portie aards lijden te nemen – dan verzamelen we ons allemaal rond uw ziekbed,

allemaal, iedereen, tot de laatste man, dan fronsen we onze kale voorhoofden en versleten vleugels, en zullen u met ware doodsverachting behandelen, uitzinnig, zonder enige hoop te koesteren, en toch biddend, en zonder geld te vragen, nee, nee, eigen mensen vragen we geen vergoeding, voor onze eigen mensen gaan we kosteloos op de knieën, omdat we toch al met zo weinig, verwaarloosbaar weinig echte, uitverkoren priesters van de ware god zijn. Van de artsen.

Dertig minuten. Vijfendertig.

Gaat u maar, collega, ik kan niet meer.

Gebroken ribben, uit naam van het vlietende leven. Een verstorven hart. Zwarte kringen. Het ijsskoude zweet langs de rug. De therapie van de wanhoop. Geen teken van leven. Zijn hersens al dood voor we begonnen waren.

Gaat u toch weg!

Te laat. Dood.

Geroosterd aan het spit door een verkeerde diagnose, vermoord door een duivels onwetende massa, vergiftigd door een in één teug achterovergeslagen cholera-bacterie, besmet door een patiënt, tot op het bot uitgeteerd, dichtgeslibd met cholesterolplaques, verknipt, totaal versleten door een niet te dragen verantwoordelijkheid.

Hij had dienstgedaan, als een koperen ketel, tot hij was doorgesleten.

Weg met die aureool, collega's! Weer een arts minder!

Verdomme, wat laat ik me nu toch weer gaan? Neem me niet kwalijk.

Enfin, Nikolaj Bogdanovitsj Anke. De Anke-taart. Het recept, gedicteerd aan Ljoebov Aleksandrovna Bers, de schoonmoeder van Tolstoj (Lev Nikolajevitsj, vanzelfsprekend, die andere twee tellen niet mee). Ze schreef het op, haar zwarte tong van ijver uit haar mond. Wat is er met uw tong, Ljoebotsjka? Houtskool. Van de berk. Met een zilveren tangetje uit een speciaal kistje gehaald, doorgeslikt, er bijna in gestikt

– het knarsen van de tanden, het kruimeltje antraciet, de koolstofcyclus in de natuur, de zwarte, lijdende ogen, de magerte. Eens zullen we allemaal weer diamant zijn. Over een miljoen jaar of meer. Maar waarom die houtskool, wat zijn dat voor fratsen? Acht kinderen. Een oude, liefhebbende man. Toxicose. Eeuwige zwangerschapsvergiftiging. Houtskool is alleen maar een stille variant van de afwijking, anderen schrijven tijdens de zwangerschap ruwe kalk voor, potloodschilfers, modder zelfs. Moeder bekende eens dat ze, toen ze van mij in verwachting was, zeep had gegeten – glycerinezeep, half doorzichtig, groen, net flessenglas. Eén enkel stuk, bijna rond, glad gemaakt, als een kiezelsteen. Cadeautje van iemand. Import. Het tijdperk van het eeuwige tekort. Ze had heel zuinig aan gedaan om ervoor te zorgen dat het genoeg was voor de hele draagtijd. Ze zette er zachtjes haar tanden in en knabbelde ervan. Telkens een muizenhapje. Ze liet van binnen iets ontkiemen, bouwde ergens aan, liet iets geboren worden. Ben benieuwd waar die zeep gebleven is, wat daarvan ‘mij’ is geworden. Bloedbanen? Bot? De ‘soap’, de onjuiste, ziltig smakende ziel?

‘Als u wist uit welke rommel ...’

De confituur voor baklava – die uit *Anna Karenina*, zonder water – wordt eveneens bereid volgens het recept van Anke.

Houdt u niet van Tolstoj?

Dan bent u niet goed snik.

* * *

Mama kookte heel andere confituur, zij het ook van kersen, zure, van buiten Moskou. De Vladimirkers, zes roebel een emmer. De rode, mierzoete prut met hier en daar een kers werd in potten van halve en hele liters gegoten. Dat is voor de winter, afblijven! Ik kreeg alleen het schuim. Roze, met belletjes, net pijlsnel afgekoelde zachte puimsteen. Weet u nog? Hoe ze daarvan zullen likken bij de thee! Vader stelde voor

tot het avondeten te wachten, niet inhalig te zijn – je bent toch geen varkentje, of wel soms? Ga je handen wassen, luiwammes. Van jou komt nooit iets terecht. Hij kwam van zijn werk, zat in de slaapkamer lange tijd met de broek op zijn hielen naar de muur te staren, bezig zijn volwassen, ongehoorde, ongekende mislukkingen te verwerken. Vervolgens liep hij naar de keuken en at boekweitgrutten, geslepen, roodbruin, tussendoor ook happen nemend van een mik roze doktersworst in plaats van brood. Ik kreeg dat niet. Dat wil zeggen, ik kreeg dat natuurlijk wel, maar je mocht beleg niet eten als brood. Alleen samen. Een handjevol speelgoed, versleten boeken, een broek waar ik al was uitgegroeid voor het volgende maandloon het gewenste loketraampje van vaders fabriek had bereikt.

Het beproefde, ascetische instrumentarium van een Sovjetjeugd.

Heb je je huiswerk gedaan?

Nog niet.

Wat ben je toch een lapzwan! Ik weet niet van wie je dat hebt. En heb je brood gekocht?

Ik stond stokstijf, wachtend op het kleingeld, het in mijn vuist in elkaar gefrommelde boodschappennetje, de geschaafde knieën, de afgetrapte grijsbruine sandalen uit De Wereld van het Kind. Te klein en te bleu om te protesteren.

Waar wacht je op? Ge-e-eld? Met geld kan iedere domkop het. Koop het maar zonder geld. Dan gil je maar als een mager speenvarken.

Waarom deed hij dat? Om mij karakter te geven? Mijn levenslot te oogsten?

Het is gewoon afschuwelijk om te zeggen hoezeer ik hem haatte.

Maar wat geeft het. Er is nog steeds niets veranderd.

* * *

De noten mengen we met broodkruim. We voegen daar twee kopje suiker en een half kopje olie aan toe. Dat moet natuurlijk olijfolie zijn, maar wie had daar toen van gehoord? Daarom – zonnebloemolie. Die werd verkocht in glazen flessen. Hij kostte één roebel vijf. Nee, dat mag bij u misschien negennegentig kopeken zijn. Bij ons op de hoek, in de kruidenierswinkel, iets van één roebel vijf. De koele gipsgewelven, de monumentale marmeren bustes van de verkoopsters. Te majestueus om heibel te maken. Matrones. Eerst naar de toonbank, dan naar de kassa, aan laten slaan, dan weer naar de toonbank. Pendelverkeer. Een halfje bruin en een heel wit. Boerenboter, twee ons. Tot twee keer toe het wisselgeld natellen, zonder bij de kassa weg te lopen. Zodra ik naar school ging, was het geld opeens op – het loon en de vooruitbetalingen van mijn ouders strookten helemaal niet met elkaar, net als bij de geboortehoroscoop van een beginnende astroloog. Zelfs de minimale Sovjetprijzen redden moeder niet van eindeloos, vernederend gereken. Ik wist ook wel raad met mijn zwaargewapende zakken – tienkopekenstukken, twintigkopekenstukken, heel, heel zelden een loodzware halve roebel. Zalig zijn zij die niet kunnen rekenen, want zij leven in aardse overvloed en denken nooit en te nimmer aan het koninkrijk der hemelen. Ga zelf maar binnen door het oog van de naald. Wij hebben hier ook best te eten.

Het kleingeld werd eerst lange tijd opgespaard in een bruin blik van Indische koffie, met een droeve, boezemrijke hoeri op de zijkant. Duur. Iemand die eens had getrakteerd. Het werd op grote feestdagen gedronken, met delicate toevoeging van gecondenseerde melk. Toen waren de feestdagen voorbij, maar het blik bleef – als symbool, als souvenir, het werd een tijdelijke aanlegsteiger voor pasmunt. Hoe kon je zo'n grote schat nu weggoaien? Moeder waste zelfs plastic zakjes uit en hing ze te drogen, lang, heel lang, vet nog, behangen met dikke druppels. Bij nette mensen werden tienkopekenstukken ge-

spaard, die gingen rinkelend in een lege Sovjetchampagnefles en dan keken ze door het dikke groene glas hoe het niveau van welstand en zelfrespect steeg.

De mensen met het grootste geduld haalden de hals – honderd roebel.

Daar droomden wij niet eens van.

Het koffieblik raakte nooit ook maar halfvol. Moeder nam er telkens een duik in en schudde dan schuld bewust het hoofd. Goed dan. Geen boter kopen, jongen. We kunnen wel zonder. Alleen kefir. Vader verlaagt zich nooit tot het huishouden. Hij verlaagt zich sowieso niet tot hun armoede, die onverklaarbaar is, eigenaardig, als een vloek. Terwijl hij toch een hele piet leek te zijn op die fabriek van hem, ingenieur, vervolgens zelfs (zij het niet voor lang) hoofdingenieur. Dan moest hij toch behoorlijk verdienen.

Ondanks de algemene welvaart hadden wij het dus arm. Nee, dat zeg ik niet goed, wij hadden het arm en wij hadden het slecht. Moeder zei niets. Vader was chagrijnig. Ik werd groot. Taart was er ook niet in huis, of alleen uit de gaarkeuken, uit de grote ton, *pontsjiki* met jam. Vier kopeken het stuk. Rubberdeeg. Een bruinige kledder vulling. Vet geworden papier waar je doorheen kon lezen – als door ongehoord onzichtbaar mica. Een manier om zelfs de meest futiele tekst in een waar kleinood te veranderen.

Enfin, noten, twee kopjes suiker, broodkruim, een half kopje olie, een ei. Dat mengen we zorgvuldig. We voegen daar de kersen en de rozenjam aan toe. We mengen alles nog eens goed door elkaar – eerst met een lepel, vervolgens met de handen, die hun geluk niet op kunnen. Het blijft net een beetje aan onze vingers plakken. Het is praktisch onmogelijk om niet even op te houden en ze af te likken. Ik heb, geloof ik, al eens gezegd dat wij in plaats van kersen gedroogde sinaas-appelschillen toevoegden, in plaats van rozenjam anijs en nootmuskaat. De praatgrage en helder uit haar ogen kijkende

vrouw lachte, brak een stukje af, stopte het stiekem in de mond van de smoezelige, eeuwig hongerige kindermonden – die van haarzelf en die van anderen. En ook de zon, die tussen de wirwar van leien daken door scheen, gaf iedereen een aai over het warme bolletje, zonder onderscheid.

Wat hebben we dan nog meer? Het deeg. Dat hoeven we niet eens op te schrijven. Zo simpel als wat. Een ei, een beetje meel, gladde, groene olie in je als een bootje gevouwen handpalm. Witte wijn uit een zware fles die de hele dag warm had staan worden. Een snufje soda in de nog zoete, onbeholpen vingers. Uitrollen tot een platte laag, oprollen, zo dicht mogelijk aan je hart drukken – waar de meest gelijkmatige warmte is, de ergste pijn, de donkerste blindheid. Daar houden tot je kleurt.

Weten dat het niet overgaat. Nooit overgaat. Het wordt nooit een harde korst, week na week droogt het alleen maar verder uit, langzaam, jaar na jaar, zonder een molecuul van zijn zoetheid te verliezen of maar een grammetje verdriet. En dan verschijnen de helder kijkende vrouw weer, de tanige kinderen, en de zon – die nergens haar gelijke op aarde heeft – met haar hand die je haar door de war doet.

Het gaat nooit over, Malja.

Dat weet je toch. Dat wist je altijd al. Het is voor altijd.

Denken jullie dat ik eten kan maken? Nee, dat kan ik niet.

Niets, behalve deze baklava.

Hoofdstuk 2

Zelfs als kind werd hij al Ivan genoemd. Nooit anders. Ivan-pak-an, pak een glas, geef een citroen en hoepel op! Walgelijk. Ze probeerden een echte man van hem te maken. Of liever, dat probeerde zijn vader, hij propte hem vol, als een kerstkalkoen, met dingen die hij zelf verstandig en verteerbaar vond. Moeder hield doorgaans haar mond. Ze was niemand, schriel, vuilwit. Ook de flat om haar heen kreeg van lieverlee een dun laagje vuilwit stof. Moeder ging er met haar vinger overheen, ze trok een heldere streep over het gepolitoerde hout, bruin, dun, alsof hij leefde. Vervolgens liet ze dan haar hand zakken, alsof ze moe was na op het dressoir iets van een onvoltooide letter of een geheim en onbekend teken te hebben achtergelaten.

Het was allemaal vergeefse moeite.

Het was inderdaad allemaal vergeefse moeite – schoonmaken, bewegen, leven.

De flat (een driekamerwoning, degelijk, licht, net als vader zelf) zag met de helft van zijn ramen op een spoorlijntje uit. En opeens, soms 's nachts, soms overdag, maar merkwaardig genoeg altijd onverwacht, slaakten naderende treinen hun kreet – desperaat, alsof ze gewond waren. Moeder huiverde dan, alsof ze heel even wakker werd, en dan weer wezenloos haar mond hield – van buiten en van binnen. Een van de kamers, de grootste, was die van mijn vader, in zijn geheel. Zijn werkkamer. Belachelijk. Als vader werkte (waaraan? waarvoor?), heerste er een behoedzame stilte in huis – broos en breekbaar als een kerstbal. Moeder liep op haar tenen, licht ineengedoken, maande haar zoon tot stilte, de treinen, zelfs de

theeketel die onbesuisd stond te zingen op het fornuis. Thee, Serjozenjka? De deur van de werkkamer zweeg. Met een zucht droeg moeder het dienblad naar de keuken, zette het op tafel, haar best doend daarbij geen enkel geluid te maken. Kopje, schoteltje, ivoor, porselein, god mag weten hoe dat in huis was gekomen. Alleen voor vader. Alle anderen dronken uit plateel. De suikerpot. Het schaaltje met die kersenconfituur, net een langzaam helende wond die langzaam een korstje kreeg. Jubileumkoekjes, in een waaier op het schoteltje neergelegd, als een hand kaarten. Moeder noemde dat – kaakjes. Wil je een kaakje, jongen? Ze pakte Ogarjov, de kleine, onbeholpene, bij de arm, drukte hem tegen zich aan. Sst! Geen lawaai, alsjeblieft. Papa is aan het werk.

De duivel mag weten wat hij daar deed. Een doodgewone fabrieksingenieur.

Had hij verdriet? Dacht hij na? Was hij iets aan het uitvinden?

Behalve vader huisden er voorwerpen in zijn werkkamer, die even raadselachtig en levenloos waren. In de ene hoek gewichten, in de andere een bureau, volkomen leeg. Boven het bureau hing een foto – zwart-wit, omgekruld, met een doodgewone kopspeeld pardoos in het behang geprikt. Een foto van de steppe. Gewoon een steppe – naakt, troosteloos, in het midden doorsneden door een even naakte en troosteloze weg die de blik naar de onzichtbare horizon voerde. Een oefening in perspectief. Hij moet er uren naar hebben kunnen kijken. Nadenken. Terugdenken. Wat was dat voor steppe? Waarom liet hij die voor zijn ogen hangen? Wat is dat, pap? Hij duwde hem zonder er erg in te hebben weg, in het voorbijgaan, als een opdringerige tak. Hij liep verder. Verder huisde er een kleine divan in de kamer, niet zo jong meer, wel zo lelijk, die besmukt een plaid over zich heen probeerde te trekken, met een pluizig, zwart-wit ruitje. Misschien dat vader hier gewoon lag te slapen? De massa eronder lag te houden, zoals ze in het leger zeiden?

Niemand wist het. Vragen was zinloos.

Het was Ogarjov steng verboden de werkkamer te betreden. Vaders verbodsbepalingen doorsneden de wereld onder de meest verschillende, soms onvoorstelbare hoeken – als de rode laserstralen van een fantastisch beveiligingssysteem. Je hoefde maar een vin te verroeren, een onzichtbare haarpunt, of meteen begon het van alle kanten te loeien, te gillen, kreeg je een korte en krachtige oplawaai – met de vlakke hand. Het was goed gebruik om kinderen een klap te geven, en dat is het nog steeds, als straf, om het voorgeslacht te behagen, om het nageslacht te stichten. Voor meisjes gold een zekere coulance, het eerste geslachtelijke voordeel, een van de vele. Zij kregen nooit echt slaag – ze hadden echt met ze te doen, of ze behielden dat recht voor aan hun toekomstige echtgenoot, als appeltje voor de dorst. Ogarjov was een jongen. Nog maar een paar honderd jaar geleden had zijn vader hem gewoon dood kunnen slaan. Daar had hij het volste recht toe gehad. Het uitroeien van de ondeugd. Om de deugd ingang te doen vinden.

Wie zou er niet huiveren bij de gedachte zijn kindertijd nog eens te moeten overdoen, niet liever dood willen gaan?

De domme August.

Zodat Ogarjov, zou je kunnen zeggen, nog geluk had gehad.

Als hij hem een klap voor zijn kop gaf, boog vader zich voorover – krachtige jukbeenderen, beschilderd met donkere stoppels, een rechte neus, volle wenkbrauwen, als van een meisje. Van sabelmarterhaar. Knap als op een poster. En dan vroeg hij – weet je waar die voor is? Het makkelijkst was om te knikken, erin mee te gaan, met toegeknepen ogen door een zoveelste brandende hoepel te springen. Anders werd de oorvijs gevolgd door een preek. Dan zette vader hem tussen zijn knieën, je kon geen kant op, geen kik geven – kijk me aan, zeg ik! niet wegstijven! – en dan begon hij even beknopt, een minuut of veertig, over verantwoordelijkheid, plicht, de

rechten en plichten van ieder lid, over dat je nog eens crepeert in de goot en toen ik zo oud was als jij. Ogarjov zei niets, wachtte met gebogen hoofd tot het allemaal voorbij was. Hij had geduld. Ze hadden natuurlijk allebei geduld. In positieve aanmoediging geloofde vader niet. Als je een kind prees, verpestte je het alleen maar. Heb je begrepen wat ik zei? Ga dan maar. Als je groot bent, zul je me nog dankjewel zeggen. Ogarjov maakte zich los uit de ijzeren greep van de knieën, gelaten, maar niet gebroken. Groot worden! Ja. Dat wilde hij wel. En dan niet alleen om dankjewel te zeggen.

Moeder strafte hem nooit, maar net als vader prees ze hem ook nooit. Ze was stil, lichaamsloos, lief. Ze straalde het licht uit dat van vader weerkaatste, als een maan. Serjozjenjka, ben je niet moe? Serjozjenjka, moet je vanavond weer tot zo laat? Serjozjenjka, ben je er met het avondeten? Ogarjov kronkelde dat het een aard had, stootte zijn kruin tegen moeders handpalm, als een uitgehongerde kat – en ik dan! – ze aaide gedachteloos, verstrooid, zonder er erg in te hebben. Ze legde de vermomfaaide *Dokter Auwatzeer* weg, de toegestoken blokken.

Even wachten, jongen. Laten we papa niet storen.

Ze werkte bij de posterijen. Ze zat daar om de andere dag, als om zich te verbergen, achter een houten scherm – zodat bezoekers, zelfs als ze zich vooroverbogen, alleen maar de naad van haar scheiding zagen, en het blonde, lange haar, in vervloeiende kleuren. Jong. Als van een actrice van toneel of film. Wat een fantastische kleur! Verft u dat zelf, AnnaVanna? Of doet de kapper dat?

Mama hief haar lange gezicht, bleek, alsof het van stearine was. Kleurloze ogen, een weke mond, slappe hangwangen – alles streefde tomeloos naar beneden, alles droop. Zelfs op de leeftijd dat alle moeders sprookjesprinses zijn. Ogarjov wist dat zijn moeder lelijk was. Een hard woord. Heel hard. Moeder boog haar hoge schouders weer over de kwitanties

heen, de misplaatste verfvraag bleef in de lucht hangen: ze deed niet de minste poging zichzelf ook maar iets mooier te maken, terwijl toch elke domme gans wist dat zelfs de meest zielige inspanning soms genoeg was om misschien niet God, maar dan toch ten minste de mensen te behagen. Tenminste de mensen.

Maar nee, geen lipstick, geen poeder, geen medelijden met zichzelf.

Niets vrouwelijks.

Oogschaduw zag Ogarjov pas voor het eerst toen Malja in beeld kwam. Een doosje, glad als eboniet. De zachte klik. Het spiegeltje. De zachte kwastjes. De kleurige ronde vakjes. Net waterverf. Van Neva, herinneren jullie je Neva nog? Het begeerlijke Leningrad. Alleen het beste van het beste. Als je er voorzichtig met je vinger aan kwam, bleef er op je vingertopje een dun laagje parelmoer achter. Alsof je een levende vlinder had gestreeld. Een zwarte rouwvlinder. Een pauwenoog. Een koolwitje. Een admiraal. Welke admiraal? Ah! Zo'n bruinzwarte, met rozerood? Nee, wij zeiden geen 'admiraal', maar schoenlapper. Malja maakte zich heel even van haar spiegeltje los en sloeg de handen opgetogen ineen. Jeetje, dat is precies mijn palet! Ik zocht er al naar. Waar heb je dat gevonden? Hij wees zwijgend op het toilettafeltje, dat meer weg had van een omgeslagen vrachtwagen met een circustent. Potjes, flaconnetjes, tubetjes, lintjes. Gescheurd kant. Een roodharige pluchen kat, bijna verstikt door de talloze kralen. Het rijk van de lieve verkleinwoordjes. Een vrolijke chaos. Als je van een van de doosjes het dekseltje openklapte, tetterde daar de lambada uit, om je dood te schamen. Malja lachte, stak haar hand pardoes in het hart van het platvloerse deuntje en voelde naar een oorbel die ervandoor was gegaan – ha, daar ben je! Ze deed hem haastig in haar warme oorleltje, schudde haar hoofd. Mooi, hè? Maar nee, gooi maar terug. Waar je maar wilt. Ik heb de andere toch ergens anders neergelegd.